

УДК 343.123.1

І. В. Потайчук

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватної охоронної діяльності
(Інститут управління та права
Запорізького національного технічного університету)*

Д. О. Компанієць

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватної охоронної діяльності
(Інститут управління та права
Запорізького національного технічного університету)*

УЧАСТЬ СВЯЩЕННОСЛУЖИТЕЛІВ В ЯКОСТІ СВІДКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Держава як офіційний представник суспільства юридично закріплює права та обов'язки людини й громадянина. Одним з основних елементів судово-правової реформи нашої держави є законодавче забезпечення системи прав людини в суспільстві і, перш за все, реальних гарантій прав і законних інтересів особи. В кримінальному судочинстві це означає правове забезпечення процесуального статусу учасників кримінального процесу, в тому числі і свідків.

© Потайчук І. В., Компанієць Д. О., 2013

© Національний університет "Острозька академія", 2013

Світовий та національний досвід дав змогу встановити низку основоположних принципів у сфері прав людини і громадянина, які дістали закріплення в Конституції України. Однак, на фоні недотримання проголошуваних прав та свобод, питання істини, її суті і значення в житті людини постає дедалі гостріше. Істина втрачає свою найвищу цінність та узурповується в своїх корисних цілях вузьким колом осіб [1]. Все частіше джерелом отримання необхідної інформації про обставини, що мають значення для справи, стає церква. В такій ситуації постає питання правомірності органів слідства, суду залучати в якості свідків по кримінальній справі священнослужителів. А також співвідношення, з точки зору моралі, громадської правосвідомості священника (його морального обов'язку допомогти державі у виявленні злочинця), який дає свідчення в інтересах слідства, і норм етики релігійних канонів, що забороняють розголошувати змістовну сторону сповіді.

У "Дім Божий" – чи то християнська православна чи католицька церква, синагога, люди звертаються за духовною підтримкою, шукають захисту, довіряючи священнику найбільш сокровенне, про що іноді навіть найближчій людині розказати нелегко. Так чи можуть віруючі без побоювання за негативні наслідки відкрити свою душу і покаятися у вчиненому ним гріху. І чи можуть вони бути впевненими в нерозголошенні своїх таємниць.

Щоб зрозуміти значення сповіді в житті людини, а також роль відомостей, одержаних при сповіді, у кримінальному судочинстві, слід, на нашу думку, перш за все з'ясувати саме поняття сповіді.

Сповідь є одним з семи таїнств – таїнство відпущення гріхів, скоєних після хрещення. Інститут церковної сповіді оснований на словах Христа: "Кому простите гріхи, тому простяться, на кому залишите, на тому

▪ Участь священнослужителів у якості свідків у кримінальному процесі України / І. В. Потайчук, Д. О. Компанієць // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1(7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13pivkpu.pdf>.

залишаться" (Ин. 20, 23). У сповіді християнин кається в своїх гріхах перед священиком для отримання їх прощення.

Згідно визначення, що знаходиться в енциклопедії Вікіпедії, сповідь – це відкриття своїх гріхів перед Богом у присутності священика а каяття – це відчуття власної нікчемності і провини перед Господом. Сповідь і каяття – це дві складові примирення з Богом. Господь сам дав владу Своїм учням відпускати гріхи, кажучи: "Що зв'яжете на землі, буде зв'язаним на небі. А що розрішите на землі, буде розрішеним на небі". Як і віра сповідується, і гріхи теж сповідаються. Тобто, щоб посповідатися і отримати відпущення гріхів, треба їх знати, назвати і бажати виправитися [2].

Для людини, яка щиро сповідалася, покалася в своєму гріху, це таїнство має важливе значення. Вона відчуває душевне полегшення і отримує надію на краще майбутнє, в якому намагатиметься не скоювати подібне, а також інші гріхи. Потрібно також пам'ятати, що не кожна людина може щиро покаятися і сповідатися відразу після скоєння гріха, іноді проходить час, протягом якого людина усвідомлює негативність вчинку чи помислу, і прагне очистити свою душу. Для церкви час не має значення, основним є те, що людина просить у Бога прощення за свої гріхи і прагне до праведного життя.

Окремі аспекти участі священнослужителів у кримінальному судочинстві розглядалися сучасними науковцями, серед яких – Ф. А. Агаєва, І. В. Вельш, К. Ф. Гуценко, Т. А. Шмарева, Д. Тат'янін, Л. Закірова, Н. Ю. Літвінцева та ін.

Однак праці вчених присвячені переважно дослідженню так званого імунітету свідків у кримінальному процесі в цілому, а власне питання

▪ Участь священнослужителів у якості свідків у кримінальному процесі України / І. В. Потайчук, Д. О. Компанієць // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1(7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13pivkpu.pdf>.

збереження таємниці сповіді розглядалося в загальному плані, фрагментально. Тому дослідження даної теми є актуальним.

На жаль, не всі розуміють важливість релігії у житті окремих людей, святість обряду сповіді. Деякі вчені та практики вважають недоцільним зарахування священнослужителів з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні обряду сповіді, до осіб, які не підлягають допиту як свідки, ставлячи таким чином матеріальне над духовним, що є, вважаємо, неприпустимим.

Д. Татяніна, Л. Закірова пропонують внести до кримінально-процесуального законодавства доповнення про виключні випадки, за яких інформація, яка стала відома священнику із сповіді, може бути ним розкрита за власним волевиявленням. До таких випадків, на думку вказаних авторів, слід віднести інформацію про злочин. В інтересах суспільства і держави було б повне виключення священнослужителів зі списку осіб, які не можуть бути допитані в якості свідків [3, с. 142].

Головними правами людини, що забезпечують її життя, цінність її особи, свободу, недоторканість, особисту безпеку, правовий захист, є громадянські (особисті) права. Громадянські права охороняються та гарантуються державою. До них належить право кожного на свободу світогляду та віросповідання.

Право мати власні думки, погляди, ідеали, формувати уявлення про навколишній світ і його походження – одна з найважливіших духовних потреб людини. Законодавче закріплення цього права, яке в літературі часто називають "свободою совісті", є великим досягненням людства.

Розглядаючи дане питання, звернемося до діючого законодавства, яке регламентує взаємовідносини священників з правоохоронними органами. Конституція України роз'яснює, що право на свободу совісті включає

▪ Участь священнослужителів у якості свідків у кримінальному процесі України / І. В. Потайчук, Д. О. Компанієць // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1(7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13pivku.pdf>.

право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність (ст. 35). Зміст принципу свободи совісті знайшов відображення у Законі України "Про свободу совісті та релігійні організації": "Кожному громадянину в Україні гарантується право на свободу совісті. Це право включає свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відправляти релігійні культу, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні чи атеїстичні переконання. Ніхто не може встановлювати обов'язкових переконань і світогляду. Не допускається будь-яке примушування при визначенні громадянином свого ставлення до релігії, до сповідання або відмови від сповідання релігії, до участі або неучасті в богослужіннях, релігійних обрядах і церемоніях, навчання релігії [4].

Даний законопроект проголосували у 2009 р. І не прийняли.

І що робити священику, якого викликають на допит, і який за законом має відкрити усе, що йому відомо зі сповіді? Як він може бути лояльним до держави, законослухняним громадянином, якщо держава вимагає порушувати закони церковні? А якщо він відмовиться давати необхідні свідчення, його почнуть переслідувати. У "законному" порядку.

Дане питання не знайшло свого вирішення і в КПК України, прийнятому у 2012 році. У ст. 65 "Свідок", зазначається, що не можуть бути допитані як свідки священнослужителі про відомості, одержані ними при сповіді віруючих (п. 5 ч. 2). А вже у ч. 3 даної статті зазначене уточнення, що священнослужитель з приводу довірених відомостей може бути звільнений від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, яка

▪ Участь священнослужителів у якості свідків у кримінальному процесі України / І. В. Потайчук, Д. О. Компанієць // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1(7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13pivkpu.pdf>.

довірила йому ці відомості, у визначеному нею обсязі. Таке звільнення здійснюється у письмовій формі за підписом особи, яка довірила зазначені відомості.

Вважаємо статтю 65 КПК України слід доповнити нормою, згідно якої священнослужителі вправі відмовитися давати свідчення про обставини, які стали їм відомі при здійсненні іншої релігійної діяльності.

Спираючись на норми вищевказаних нормативно-правових актів, змін потребує, на нашу думку, Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність". Закон повинен містити окрему норму, яка б забороняла проведення оперативно-розшукових заходів щодо священнослужителів і храмів, де проходять служіння і відбувається таїнство сповіді. Адже в демократичній державі неприпустимо заважати духовному збагаченню та душевному очищенню людини.

Іноді фахівці з права, частіше практики, прагнучи узаконити виклик священнослужителів як свідків, звертаються до ч. 3 ст. 35 Конституції України, в якій йдеться, що церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави. Дана норма закріплена й у ч. 2 ст. 5 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації". Та вже ч. 3 ст. 5 даного закону зазначає, що держава захищає права і законні інтереси релігійних організацій. На нашу думку, відокремленість держави та церкви означає, що вони функціонують не як одне ціле, державна діяльність здійснюється окремо від церковної, але між церквою та державою можуть бути і є певні зв'язки. Наприклад, складанні присяги Президента України, на столі лежить Пересопницьке Євангеліє, законодавство про працю передбачає неробочі святкові дні, серед яких релігійні свята та ін.

Закон розкриває зміст принципу відокремлення церкви (релігійної організації) від держави і визначає правовий статус релігійних організацій.

▪ Участь священнослужителів у якості свідків у кримінальному процесі України / І. В. Потайчук, Д. О. Компанієць // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1(7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13pivkpu.pdf>.

Так, держава захищає права і законні інтереси релігійних організацій, сприяє встановленню відносин взаємної релігійної терпимості й поваги між громадянами, які сповідують релігію або не сповідують її, між віруючими різних сповідань та їх релігійними організаціями; бере до відома і поважає традиції та внутрішні настанови релігійних організацій, якщо вони не суперечать законодавству.

Священнослужителі мають право на участь у політичному житті нарівні з усіма громадянами. А що стосується участі священнослужителів як свідків в кримінальному процесі щодо відомостей, одержаних ними не як особа, яка здійснює обов'язки церковної служби, а як звичайний громадянин (наприклад стає очевидцем вчинення окремого злочину), він законно виступає свідком і може бути допитаний про обставини злочину на загальних підставах.

Однак постає питання: кого держава визнає священнослужителем. Чіткого тлумачення терміну "священнослужитель" немає ні в КПК України, ні в Законі України "Про свободу совісті та релігійні організації". Можливо, під ним законодавець розуміє вузьку категорію громадян, які сповідують православ'я та католицизм, та в такому разі це суперечить нормам Основного закону країни про публічний характер держави. З іншого боку, можна припустити, що "священнослужитель" поєднує в собі духовних осіб будь-якої релігії. Однак не всі релігійні течії, школи і організації мають інститут таїнства сповіді. Отже, на даний момент інтерпретація закону може бути різною і загальне вирішення цього питання є складним ще й тому, що в нашій країні не існує цивільної і кримінальної практики у справах за участі такої специфічної категорії свідків, як священнослужителі, на відміну від західних країн, де

▪ Участь священнослужителів у якості свідків у кримінальному процесі України / І. В. Потайчук, Д. О. Компанієць // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1(7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13pivkpu.pdf>.

"релігійний імунітет" вже сформував практику і став ключовим об'єктом у ряді справ.

Д. Тат'янін, Л. Закірова прийшли до висновку, що поняття "священнослужитель" є більш широким, ніж поняття "священик", однак, лише священик вправі приймати сповідь. Вони запропонували у законодавстві використовувати термін "священик" [3, с. 142]. Вважаємо, запропоноване вказаними авторами термінологічне уточнення має підстави, хоча, якщо виходити з того, що сповідь можуть приймати лише священики, то і даним правом можуть скористатися лише вони.

Якщо говорити про відношення представників Церкви до злочинів, про вчинення яких їм стає відомо під час сповіді, то цей момент не завжди трактується однозначно і може викликати розходження поглядів. Так, якщо священнослужителю під час сповіді стає відомо про замах людини на вчинення будь-якого смертного гріха (наприклад, вбивства), до того ж, якщо злочин є важливим з суспільної точки зору (готується акт тероризму, вибух, пожежа, техногенна катастрофа), священик повинен негайно повідомити про це владі. Адже, перш за все, такий вчинок впливає з інтересів суспільної безпеки. Вважається, що людина, приходячи на сповідь, повинна щиро покаятися у здійсненому і з чистою совістю говорити про це. Якщо ж вона навпаки, розвиває в собі гріховні задуми, і, більше того, шукає підтримки в своїх задумах у священика, то останній зобов'язаний звернутися до правоохоронних органів – адже це не порушення сповіді, так як сповіддю вона не є в принципі.

Що стосується випадку, коли людина сповідається у вже вчиненому злочині – тут ситуація складніша. Він повинен понести як суспільне покарання, винесене йому вироком від імені держави, так і духовне покарання – накладання епітемії, схилення людини до полегшення своєї

▪ Участь священнослужителів у якості свідків у кримінальному процесі України / І. В. Потайчук, Д. О. Компанієць // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1(7) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13pivkpu.pdf>.

вини шляхом звернення із зізнанням до правоохоронних органів. Важливо при цьому, щоб ініціативу він проявив сам.

Ще здавна склалося так, що для більшості українців душевним зціленням є віра, віра в Бога, і Його допомогу. Практика психологів, на жаль, не є в Україні поширеною і досконалою. Дуже мало людей можуть дозволити собі таке спілкування, а для більшості психологи є недоступними через значну вартість послуг, недостатність часу або ж довіри. Саме віра очищає душу і надає їй сил. Тому держава повинна докладати максимум зусиль для того, щоб віра, релігія поширювалися, заповнювали душі людей і зцілювали їх. Щоб кожен знайшов свою дорогу до храму і кожен беріг храм душі своєї.

Потрібно вірити і надіятися, і Бог допоможе!

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.jurpolice.ru/pravo/296>.
2. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
3. Татьяна Д., Закирова Л. Проблемы тайны исповеди в уголовном процессе России / Д. Татьяна, Л. Закирова // Вестник ОГУ. – 2011 – № 3 (122). – С. 140-142.
4. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ningma.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=726:2011-09-24-07-13-03&catid=55:politic&Itemid=53.

Потайчук І. В., Компанієць Д. О.

Участь священнослужителів в якості свідків у кримінальному процесі України

У статті досліджуються аспекти правової регламентації участі священнослужителів як свідків у кримінальному процесі з приводу відомостей, ввірених їм при здійсненні таїнства сповіді. Розкриваються такі поняття, як священнослужитель, сповідь, таємниця сповіді, а також йдеться про значення релігії в житті людини

Ключові слова: допит, кримінальний процес, свідок, священнослужитель, сповідь, таємниця сповіді

Потайчук И. В., Компанеец Д. А.

Участие священнослужителей в качестве свидетелей в уголовном процессе Украины

В статье исследуются аспекты правовой регламентации участия священнослужителей в качестве свидетелей в уголовном процессе по поводу сведений, доверенных им при осуществлении таинства исповеди. Раскрываются такие понятия, как священнослужитель, исповедь, тайна исповеди, а также идет речь о значении религии в жизни человека

Ключевые слова: допрос, исповедь, свидетель, священнослужитель, тайна исповеди, уголовный процесс

Potaichuk I. V., Kompaneec D. O.

Participation of priests as witnesses in criminal trial of Ukraine

The aspects of a legal regulation of participation of priests as witnesses in criminal trial concerning the data entrusted by it at implementation of sacrament of a confession are investigated in article. Such concepts as the priest, the

confession, secret of a confession, and also there is a speech about value of religion in human life reveal

Key words: confession, criminal trial, interrogation, priest, secret of a confession, witness